

De pen is opgedroogd in Suriname.

door Pieter van Maele

Terwijl Astrid Roemer morgen de prestigieuze P.C. Hooftprijs voor letterkunde in ontvangst neemt, verkeert de literaire wereld in haar geboorteland Suriname in crisis. Er zijn amper schrijvers, amper lezers, en er is amper literair vuur.

Aan de rand van Paramaribo, waar de drukte van de Surinaamse hoofdstad langzaam maar zeker overgaat in de rust van het platteland, ligt een van de weinige bibliotheken van het land. Het is een particulier project, eigenaar Robby 'Rappa' Parabirsing ontvangt er dagelijks enkele tientallen bezoekers. 'Het is vooral een uit de hand gelopen hobby. Eentje waar mijn vrouw in het begin gek van werd. Ik bleef de garage van ons huis maar volproppen met boeken en stripverhalen,' zegt Parabirsing.

Hij is voorzitter van Schrijversgroep '77, schrijft zelf columns en satirische verhalen, redigeert manuscripten van lokale auteurs en runt een eigen uitgeverij. Dat laatste is letterlijk nog handenarbeid: Parabirsing excuseert zich voor de lijmresten die aan zijn vingertoppen kleven - zonet stond hij nog boekenruggen te lijmen. 'Dankzij mijn uitgeverij zijn onze eigen schrijvers toch nog verzekerd van een podium. Het lukt de weinige auteurs die er nog zijn vanuit Suriname namelijk amper nog om nieuw werk gepubliceerd te krijgen. De Nederlandse markt betreden is al aartsmoeilijk, laat staan dat het schrijvers uit Suriname lukt om internationaal door te breken. Zelfs in eigen land worden ze amper gelezen.'

Dat was wel anders, nog niet eens zo lang geleden. Denk aan schrijvers als Albert Helman, Edgar Cairo en Bea Vianen, of poëten als Dobru, Trefossa, Michaël Slory en Jit Narain. Naast auteurs waren zij bovenal activisten: met de pen in de hand klaagden ze succesvol het Nederlandse kolonialisme aan, promootten ze het Sranantongo of Sarnami als een volwaardige taal naast de opgelegde taal van het moederland, streden ze voor de onafhankelijkheid of maakten ze zich sterk voor de emancipatie van hun etnische groep.

Vooraf in het woelige Paramaribo van de jaren zestig en zeventig - midden in de onafhankelijkheidsstrijd - drukte die literaire wereld zijn stempel op de ontwikkeling van de kolonie. Het zijn tijden die Parabirsing zich vandaag de dag

niet meer kan voorstellen. 'Hoeveel Surinamers zouden er nog zijn die maandelijks één boek kopen? Als het er al vijfhonderd zijn, is het veel. Dat is bovendien een kleine elite met vaak een Nederlandse opleiding, een toplaag die sowieso wel weet dat het bijvoorbeeld beter kan met het land. De massa, de mensen die "het" nog niet weten, die wordt niet meer bereikt via de literatuur. Zij haken af wanneer een tekst langer is dan honderd woorden. Waarom zouden ze ook een boek openslaan? Wie het hoofd slechts boven water houdt door er vier bijbaantjes op na te houden, heeft geen tijd om te lezen.'

Existentiële crisis

Al ligt het zeker niet alleen aan de lezers, oppert Parabirsing. De Surinaamse schrijverswereld worstelt met een existentiële crisis. Waarom nog schrijven? En vooral: waarover? 'De literaire wereld van dit land worstelt met inteelt. Er is geen aanvoer van nieuwe ideeën. Suriname is nooit een doorgangshuis geweest, maar altijd een vertrekpunt of een eindbestemming. We zijn nooit meegenomen in de vaart der volkeren, maar een treuzelende samenleving gebleven. Op die manier krijg je geen kruisbestuiving van gedachten, Het helpt natuurlijk ook niet dat we geen winters hebben.' Lachend: 'In Rusland ben je verplicht je zes maanden per jaar op te sluiten in je huis, dan krijg je vanzelf meer schrijvers.'

De schrijfkunst, zegt Parabirsing, is naar Suriname gebracht door de Nederlanders, en met die Nederlanders ook weer vertrokken. Veel literair talent verliet de kolonie inderdaad toen die in 1975 op eigen benen kwam te staan. Zo vertrok niet alleen Astrid Roemer rond de onafhankelijkheid naar Nederland, ook Karin Amatmoekrim, Anil Ramdas en Clark Accord belandden aan de Noordzee.

Toch zijn er enkelen die de omgekeerde beweging maakten en aan de Surinamerivier zijn neergestreken. Vaak speelden daarbij romantische idealen een rol, zoals het 'helpen opbouwen' van het land. Niet alleen bleek die opbouw moeilijker dan gehoopt, het betekende voor het handjevol schrijvers dat voor Suriname koos eveneens dat zij zich voortaan moesten richten op een kleiner publiek - met als automatisch gevolg een veel kleinere naamsbekendheid dan hun Surinaams-Nederlandse collega's.

Sterke orale traditie

Essayist en dichter Karin Lachmising, die in 2013 debuteerde met de bundel 'Nergens groeit een boom die haar aarde niet vindt', is een van hen. 'Toen Suriname onafhankelijk werd, verhuisde ik er met mijn ouders heen. Ze wilden zich inzetten voor hun geboorteland. In 1983 vertrok ik tijdelijk naar Nederland, om te studeren. Toen die studies eenmaal waren afgerond, woedde in Suriname een burgeroorlog. Daardoor ben ik pas in 1997 naar Paramaribo teruggekeerd.'

Pas in Suriname stortte Lachmising zich op het schrijven, in Nederland werkte ze op de advertentieafdeling van onder meer *Trouw*. 'Suriname is een land met een sterke orale traditie. Verhalen vertellen is een kunst die diepgeworteld in deze samenleving zit. Maar schrijven? Nee, verhalen vastleggen doet bijna niemand. Dat wordt niet serieus genomen. Pas toen mijn dichtbundel was verschenen, begrepen veel van mijn familieleden dat het me menens is,' merkt Lachmising op.

De schrijfster noemt angst als een van de belangrijkste redenen voor de teloorgang van de Surinaamse literatuur, en met name angst voor conflicten. 'Het idee dat je als Surinamer onvoorwaardelijk achter je land moet staan, leeft nog steeds heel sterk. Ook wanneer je gaat schrijven, mag je jouw land dus zagezegd niet in de steek laten. O wee als je op papier zou zetten hoe je werkelijk over *sommige* zaken denkt, hoe je de overheid bijvoorbeeld ziet als een bureaucratisch monster, of een doolhof waarin niemand nog de weg kan vinden, want dan ben je enkel uit op conflict. En een conflict hebben, dat vindt men hier heel beangstigend, dat moet je niet willen. Dan kiezen Surinamers liever voor de status quo, waardoor alles maar blijft zoals het is. Terwijl je als schrijver zou kunnen vertellen dat onze zandwegen mooie asfaltwegen kunnen worden, of dat er bruggen gebouwd kunnen worden waar nu nog veerponten varen. Zeker niet alles hoeft te blijven zoals het is.'

Lachmising: 'De weinige schrijvers opereren op een eilandje. Ze richten zich weinig naar de samenleving. Het is preken voor eigen parochie. Daarin zie je al dat er nood is aan een thema dat de samenleving kan begeistere. Ik heb veel respect voor de auteurs uit de jaren zestig en zeventig, maar op zich was dat vanuit literair oogpunt een makkelijke tijd. Er was één duidelijke vijand, de

witte man. Hoe geweldig is het niet om als schrijver een kolonisator te hebben, te kunnen schrijven over de zucht naar vrijheid en zo grote massa's ter been te brengen? Nu die staatkundige onafhankelijkheid is verwezenlijkt, moeten we nog van zoveel andere dingen vrijkomen.

We moeten vooral leren vrijkomen van onszelf, we moeten durven met elkaar het conflict aan te gaan en de gevestigde orde te veranderen. Als ik een alomvattend thema moet noemen waar de Surinaamse literatuur mee aan de slag moet gaan, dan is dat het wel.'

Nieuwe namen

Ondanks de heersende ideeënarmoede duiken er sporadisch toch nieuwe namen op in het Surinaamse schrijverslandschap. Iraida van Dijk-Ooft debuteerde in september met haar roman 'Geen weg terug'. 'Schrijven is lijden, schrijven doet pijn. Ik ben erg tevreden over mijn debuut, maar om tot dat resultaat te komen, is het verhaal negen maal herschreven. Het is keihard werken, maar je doet het voor de lezer, die wat aan het verhaal moet hebben. Er moet kracht achter zitten, anders legt hij het zo weer aan de kant. Er is veel literair talent in Suriname, de potentie is er, maar we zijn doorgaans, veel te snel tevreden. Daardoor is het resultaat nooit wat het had kunnen worden. Het is zonde, want er zijn zoveel ongerijpte verhalen die rondzwerven in het land. Maar als de kwaliteit van het aangeboden stelselmatig achteruit gaat, kun je niet verwachten dat er veel interesse is in wat er nog gepubliceerd wordt.'

Dat er weinig belangstelling is, ondervindt Van Dijk-Ooft aan den lijve. 'Mijn boek verscheen een half jaar geleden, maar tot nu toe is er lokaal geen enkele recensie verschenen. Geen boekwinkel in Paramaribo die het verkoopt, zelfs al is het hen tot driemaal toe aangeboden. Er kwam niet eens een reactie op de brieven van de distributeur. Veel heeft te maken met de tijdgeest. Suriname gaat om te beginnen gebukt onder een economische crisis. Er wordt gewerkt om brood op de plank te krijgen, niet om de boekenkast aan te vullen.'

Maar er speelt meer. 'Suriname was vroeger ingebed in de regio, we maakten deel uit van een groter geheel. We exporteerden grondstoffen, er waren buitenlandse bedrijven actief, van overal kregen we mensen op bezoek. We hadden intellectuelen, mensen met zelfvertrouwen die met hun ideeën naar buiten durfden te treden. Nu de uitvoer is gestokt, de bedrijven zijn gesloten en

de intellectuelen vertrokken, wat stellen we dan nog voor? Als er al aspiraties zijn, dan worden die onderdrukt door het systeem van vriendjespolitiek. Waarom zou je strijden voor idealen. als je pas wat bereikt als je “familie van” bent?’

Van Dijk-Ooft: ‘Het klinkt ontzettend idealistisch, maar zelfs in zulke tijden van grote twijfel heeft de literatuur een taak te vervullen. Het zal mij niet lukken het systeem te veranderen. Dat is ook niet mijn bedoeling. Ik wil door te schrijven wat veranderen bij de mens, al is het maar bij één lezer. Ik wil Surinamers doen inzien dat we in deze multi-etnische samenleving veel te veel langs elkaar heen leven, we leven erop los, zonder na te denken over het waarom.

Wat zijn de oorzaken van onze angsten, ons verdriet, ons gebrek aan zelfvertrouwen? Daar wil ik het over hebben. Mij maakt het niet uit dat ik niet aan de wieg zal staan van een massabeweging. Als er bij iemand maar een vonkje is.’

Bron: *Trouw (De Verdieping)*, 18 mei 2016